

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 3C0040

SOCIAL SCIENCES

Received: June 2009

Accepted: June 2010

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2010 www.newwsa.com

Muzaffer Albayrak

Adiyaman University

malbayrak@adiyaman.edu.tr

Adiyaman-Turkey

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE YOLSUZLUKLAR: NEDENSELLİK ANALİZİ

ÖZET

Yolsuzluklar genel olarak dünyanın karşılaştığı, Türkiye'nin de çözüm aradığı önemli bir problemdir. Yolsuzluklar, ülke ekonomilerini ve sektörlerini olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmada yolsuzlukların sağlık hizmetleri üzerindeki etkileri incelenmiş ve sonuçları tahmin edilmiştir. Bu amaçla, yolsuzlukların sağlık sektörü üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için OLS (EKK) regresyonu ve Granger nedensellik analizi yöntemleri uygulanmıştır. Ampirik sonuçlara göre, yolsuzluklar sağlık ve eğitim hizmetlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, okullaşma oranı arttıkça bebek ölümleri de azalmaktadır. Yolsuzlukların bebek ölümleri üzerinde ise doğrudan herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Bebek Ölümleri, Sağlık Hizmetleri, Nedensellik Analizi, Kamu Sağlık Harcamaları

CORRUPTION IN THE HEALTH SECTOR: CAUSALITY ANALYSIS

ABSTRACT

In general, corruption is a vital problem the world faced with and for which Turkey is also seeking a solution. Corruptions affect national economies and their sectors negatively. In this study the effect of corruptions on the health services was examined and the results were estimated. For this purpose, OLS (EKK) regression and Granger Causality analysis were applied to determine the effects of corruption on the health sector. According to empirical results, corruptions affect health and education services negatively. In addition, while the schooling rate increases, infant mortality decreases. There is not a direct effect of corruption on the infant mortality

Keywords: Corruption, Infant Mortality, Health Services, Causality Analysis, Public Health Expenditures

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Yolsuzluk hâlihazırda sosyal istikrar, insan hakları ve ahlakı, yoksulluğun azaltılması yanı sıra politika, sosyal kalkınma ve ekonomiyi tehdit eden ciddi bir problem olarak görülmektedir. Şeffaf ve demokratik ülkelerde yolsuzlukların az görülmesi, yolsuzluklarla mücadelede başarıya ulaşabilmek için diğer ülkelerde de demokrasinin ve şeffaflığın yaygınlaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Yolsuzluklar kamu amaçlarını saptırmakta devletlerin amaçlarına ulaşmasını engellemektedir. Siyasal yapının yolsuzluklarla bozulması yönetimleri acizleştirmekte ve yönetme kapasitesini sınırlamaktadır. Yolsuzlukların kamu kesiminde kamusal ve siyasal yetkiyi ellerinde bulunduranlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde, bu kişilerin denetimsiz bırakılması yolsuzluklarında artmasına neden olmaktadır.

Yolsuzluk olgusunun değerlendirilmesinde temel olarak yöntem sorunuyla karşılaşılmaktadır. Çünkü yolsuzluk yasalara aykırı olarak "gizli" nitelik taşımaktadır. Bu nedenle pek çok olgu için gerekli olan gözlem, anket ve mülakat yapma olanakları yolsuzluk konusunda kısıtlı kalmaktadır. Bunun yanında sayısal verilerle yolsuzluk olgusunun yorumlanmasında da sağlıklı sonuçlar alınmama olasılığı bulunmaktadır. Örneğin, herhangi bir ülkede yıllar itibariyle yolsuzluğun arttığını ya da azaldığını ileri sürmek sağlıklı olmayabilir. Bunun en önemli nedeni, yolsuzluk olaylarının ortaya çıkarılmasındaki artış, yolsuzluğun artmış olmasından değil, yolsuzluğa karşı alınmış olan etkin önlemlerden kaynaklanmış olabilir.

Sağlık sektöründe yolsuzluğun çeşitli şekillerde yapıldığının bilinmesine rağmen Türkiye'de sağlık sektöründeki yolsuzluğun kapsamlı olarak değerlendirilemediği ve bu konuda analitik bir veri setinin hala oluşturulmadığı görülmektedir. Bu sonuç ise, sağlık sektörü ve hizmetleri üzerindeki yolsuzlukların değerlendirilmesinde kısır algılamalara yol açmaktadır. Sağlık sektöründeki yolsuzlukların kapsamlı olarak analiz edilebilmesi ve ölçülmesi bakımından sosyal gelişmişliğin göstergesi olarak kabul edilen okullaşma oranı, kentleşme, kişi başına milli gelir ve bebek ölüm oranları gibi değişkenlerin analiz edilmesine bağlıdır. Bu değerlendirme, sağlık sektörü üzerindeki yolsuzlukların etkilerinin değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Yolsuzluk konusunda yapılacak araştırmalar, daha çok ikincil kaynakların kullanılmasını gerektirmektedir. Bu çalışmada da ikincil kaynaklardan yararlanılarak "Sağlık Sektöründeki Yolsuzluk Olgusu" konusunda bir çerçeve oluşturulmasına önem verilmiştir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Sağlık sektörü ve hizmetleri üzerinde yolsuzluğun olumsuz etkileri bilinmesine rağmen, konunun önemi yeterince algılanamamıştır. Halen sağlık sektörü üzerindeki yolsuzluklar üzerinde yeterince çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Türkiye'de yayınlanan bilimsel araştırma sayısının sınırlı ve yetersiz sayıda bulunması da dikkati çeken bir başka husustur. Bu çalışma ile sağlık sektörü üzerindeki yolsuzlukların etkileri incelenerek, literatürde görülen boşlukların giderilmesine katkı sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma çerçevesinde, yolsuzluklar ile sosyal gelişmenin bir göstergesi olarak kabul edilen bebek ölümleri, kişi başına düşen gelir, kentleşme, okullaşma oranı ile yolsuzluklar arasındaki ilişkiler incelenerek değerlendirilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler, TÜİK, İstatistikleri, Sağlık Bakanlığı İstatistikleri ve ayrıca DPT'nin yayınlamış olduğu "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003)" adlı kaynaklardan alınmıştır.

Modelde OLS (EKK) tekniği, ülke içindeki sağlık sektöründeki yolsuzluk etkilerini tahmin etmede kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada

hangi değişkenin bağımlı, hangisinin bağımsız değişken olarak alınması gerektiğinin test edilebilmesi ve bunların belirlenmesinde hata payının azaltılması amacıyla da Granger Nedensellik analizi yapılmıştır.

Çalışmanın varsayımları ise şunlardır;

- H1: Yolsuzlukların artması bebek ölümlerini artırmaktadır.
- H2: Sağlık harcamalarının artması bebek ölümlerini azaltmaktadır.
- H3: Okullaşma oranının artması bebek ölümlerini azaltmaktadır.
- H4: Kişi başına düşen gelir arttıkça bebek ölümleri azalmaktadır.
- H5: Şehirleşmenin artması bebek ölümlerini azaltmaktadır.

Modelde kullanılan temel endeks, International Country Risk Guide (ICRG) yolsuzluk endeksidir. ICRG belirli maksimum üç alt gösterge olan politik, finansal ve ekonomik risklere göre üç boyutlu bir değerlendirme sistemidir. Bu kapsamda, Türkiye'deki sağlık sektörünün analizinde (Kamu, Özel ve Kişi Başına Sağlık Harcamaları), okullaşma oranı (İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim), şehirleşme hızı, kişi başına gelir (dolar) ile ilgili veriler, 1980-2003 yılları arasındaki zaman diliminde (N=22) incelenmiştir.

3. YOLSUZLUKLAR: TANIMI, ÖLÇÜLMESİ VE SONUÇLARI (CORRUPTIONS: DEFINITION, MEASUREMENT AND RESULTS)

3.1. Yolsuzluğun Tanımı (Definition of Corruption)

Yolsuzluk, İngilizcedeki "corruption" karşılığı olarak kullanılmaktadır. Staphenurst ve Langseth (1997) tarafından yapılan tanıma göre yolsuzluk, "kamusal gücün veya kamu otoritesinin kamu yararı ya da kamusal çıkar dışında kullanılması"dır.

En basit biçimiyle ve Dünya Bankası tarafından da yaygın olarak kullanılan tanımlamaya göre yolsuzluk, "kamu yetkisinin özel çıkar sağlamak amacıyla kötüye kullanılması"dır (TI, 2000). Bu tanımlamaya etki eden en önemli neden, yolsuzlukların daha çok kamu görevlilerince yapılabilen bir eylem olarak düşünülmesidir. Dünyada yolsuzluk skandallarında, genelde kamu sektörü suçlanmaktadır. Bununla birlikte, yolsuzluk skandallarından yalnızca kamu sorumlu tutulmamalıdır. Etchaleco (2004), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) tarafından yapılan araştırmaların, gelişmekte olan 15 ülkede kamu yönetimine rüşvet verildiğini gösterdiğini belirtmektedir. Yine Etchaleco'ya göre birisi rüşvet alıyorsa, bir başkası da vermektedir. Şener'de (2001) yolsuzluğun, özel sektördeki bazı kişi ve kurumların maddi güçleri göz önüne alındığında, "kamu yetkisinin özel çıkar sağlamak amacıyla kötüye kullanılması" anlamından daha geniş bir alanda düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yolsuzluk tanımı, uluslararası sözleşme niteliğindeki belgelerden yalnızca 4 Ocak 1999 tarihli Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesinin 2'nci maddesinde yalnızca kamu sektörünü değil, özel sektörü de kapsayarak yeniden tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre yolsuzluk "...doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi" anlamına gelmektedir (TBMM Raporu, 2003).

3.2. Yolsuzluğun Ölçülmesi (Measuring Corruption)

Wei(1998)'e göre, yolsuzluğun doğası gereği (gizliliği, yasadışı olması farklı ekonomik faaliyetlerdeki değişkenliği) hemen hemen bir ülkede yolsuzluk miktarının üzerinde kesin bilgi elde etmenin imkânsız

olduğunu göstermektedir. Bir ülkede firmalar ya da uzmanların araştırmaları yolsuzluğun önemi ve sonuçları üzerine faydalı bilgiler ortaya koyabilir. Ayrıca, pornografi gibi yolsuzlukların miktarını ölçmek zordur. Ancak tespit edildiğinde bilinmektedir.

Tanzi'ye göre (1998) yolsuzluğun ölçülmesi kolay değildir. Yolsuzluk ölçülse yok edilebilirdi. Ancak, kavramsal olarak neyin ölçülmek istendiği bile açık değildir. Yine Tanzi'ye göre (1998) sadece rüşvet miktarının ölçülmesi ve dikkate alınması bile yolsuzluğu olduğundan az göstermektedir. Buna karşılık katı bir tanıma bağlı kalıp yolsuzluk olarak değerlendirilebilecek her çeşit eylemin ölçülmesi durumunda da, yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

Yolsuzluk konusundaki ampirik bulgular ya da kanıtlar medya kanallarından, sosyolojik çalışmalarda ve çok sayıda ülke için, "Transparency International", "Business International" ve "World Competitiveness Report" gibi kaynaklarca oluşturulan yolsuzluk endekslerinden gelmektedir. Bu endeksler yolsuzlukla ilgili veya yolsuzluğun diğer başka değişkenler üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik ekonometrik çalışmalarda da sıkça kullanılmaktadır.

3.2.1. Uluslararası İşletme Endeksi (International Bribes Index)

Uluslararası İşletme Yolsuzluk algılama endeksi (BI), Ekonomistler Uzmanlık Dayanışma Birimi tarafından desteklenen Business International tarafından 1980-83 süresince (tipik olarak ülkelerin yüzde sonuçları) uzmanlık/danışmanlık araştırmalarını temel almaktadır. Şüpheli ödemeler ya da yolsuzlukları kapsayan ülkelerin işletme faaliyetleri dizini derece olarak 1'den 10'a kadar sıralanmaktadır.

3.2.2. Uluslararası Ülke Risk Sınıflandırması Endeksi (International Country Risk Guide Index)

Ülkelerin uluslararası risk sınıflandırma endeksi (International Country Risk Guide), Politik Risk Hizmetleri (Political Risk Services) tarafından, 1982 yılından bu yana özel uluslararası yatırım risk hizmetleri olarak sunulmaktadır. ICRG belirli maksimum üç alt gösterge olan politik, finansal ve ekonomik risklere göre üç boyutlu bir değerlendirme sistemidir. ICRG (International Country Risk Guide) yolsuzluk endeksi "yüksek kamu görevlilerinin muhtemel özel ödemeler talep ettiğini" ve "yasal olmayan ödemelerin genel olarak yönetimin daha düşük seviyelerinde beklenmekte olduğunu" ve "rüşvetlerin ihracat ve ithalat lisansları, kambiyo kontrolleri, vergi kontrolleri, güvenlik korumaları ve borçlar" şeklinde uzmanların da desteklediği düşüncelerini esas almaktadır. ICRG endeksine göre 0 (en çok yolsuzluk) ve 6 (en az yolsuzluk) arasında değerler almaktadır (PRS Group, 2010).

ICRG endeksine göre, Türkiye'nin 2009 yılı risk kategorisi sınıflandırmasında politik risk oranı 59,5'dir. Bu oran Türkiye'nin orta derecede risk grubunda olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Finansal risk ortalaması 27,0 (çok yüksek), ekonomik risk 35,0 (çok yüksek), risk istikrarı 4,0 ve risk bileşimi ise 60,8 (orta) olarak görülmektedir (PRS Group, 2010).

3.2.3. Global Rekabet Endeksi (Global Competitiveness Index)

BI ve ICRG endeks göstergelerinden farklı olarak GCR (Global Competitiveness Report) endeksi, danışmanlık ya da uzmanlardan daha çok firma yöneticilerinin, 1996 yılı araştırmalarını esas almaktadır. Harvard Uluslararası Kalkınma Enstitüsü tarafından planlanan ve Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yapılan araştırmayla, ev sahipliği yapan ülkelerde yatırım yapan firmalara değişik yönleriyle rekabet ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Ülkelerin "düzensiz, ihracat ve ithalat

izinleriyle bağlantılı olan ek ödemeler, kambiyo kontrolleri, vergi kıymetleri, güvenlik koruma ya da borç uygulamaları" miktarına göre, 1'den 7'ye ölçek üzerinde yolsuzluk seviyesi oranını ölçmek için sorulan sorular, 58 ülkeden 2381 firma tarafından cevaplandırılmıştır. Özel bir ülkenin GCR yolsuzluk endeksi, ülke dizinindeki tüm cevapların ortalaması olarak değerlendirilmektedir. (Wei, 1998).

Türkiye, 2009 yılı GCR endeksine göre 133 ülke arasında 4,16 endeks ile 63. sırada, 2008 yılına göre ise 63. sırada yer almaktadır. Endeks sonuçlarına göre en az rüşvet ödeyen ülke ABD ve Singapur, en az rüşvet ödemelerinin yapıldığı ülke ise Zimbabve ve Burundi'dir. Bu durum Türkiye'nin Zimbabve ve Burundi kadar yolsuzluk kısılcacına olmasa bile, ABD ve Finlandiya kadar da yolsuzluktan arınmış bir ülke olmadığına göstermektedir. Türkiye 133 ülke içerisinde en fazla yasadışı ödemelerin yapıldığı ülkelerden birisidir. Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'de yolsuzluğun Avrupa standartlarının üzerinde olduğu görülmektedir. GCR endeksinde 1 en fazla rüşvet veren, 7 ise en az rüşvet ödemesinde bulunan ülkeyi göstermektedir. Türkiye'deki yozlaşmayı göstermesi bakımından endeksin anlamı büyüktür (World Economic Forum, 2009)

3.2.4. Uluslararası Saydamlık Endeksi (Transparency International Index)

Yolsuzluk endeksleri arasında en yaygın olarak kullanılanlardan biri "Transparency International" (Uluslararası Saydamlık Kurumu), tarafından oluşturulan "Yolsuzluk Algılama Endeksi"dir (Corruption Perceptions Index-CPI). Yolsuzluk Algılaması, 0 ile 10 arasında değerler almaktadır. 10 değeri yolsuzluk düzeyinin sıfır olması anlamına gelirken 0 değeri ise yolsuzluğun en yoğun şekilde yaşandığını gösterir. 2009 yılı Yolsuzluk Algılama Endeksi önceki yıllara oranla genişletilerek 180 ülkeye göre incelenmiştir. Endekse göre, Yeni Zelanda 9.4 değeri ile yolsuzluğun en az olduğu ülkedir. Somali ise 1.0 endeks ile yolsuzluğun en fazla yaşandığı ülkedir (TI, Corruption Index, 2009). Türkiye ise 4.4 endeks değeri ile 61. sıradadır ve yolsuzluğun en fazla görüldüğü ülkeler arasında olmakla birlikte daha önceki yıllarla mukayese edildiğinde bir iyileşmenin olduğu dikkat çekmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde bu gibi endeksler, bir ülkedeki yolsuzluğun derecesi hakkında fikir verebilir. Ancak unutulmaması gereken bir nokta, bunların gerçek yolsuzluğun derecesini değil, yalnızca "algılamayı" yansıtan endeksler olduğudur.

4. YOLSUZLUĞUN SONUÇLARI (RESULTS OF CORRUPTION)

Yolsuzluk tercihleri saptırdığı için zararlıdır. Kamusal alandaki kararların çoğu kamusal malların alımı için alınmaktadır. Kaynakların etkin kullanımı hükümetin güvenilirliği ve etkinliği için gereklidir. Kamu menfaati yerine küçük kişisel çıkarların peşinde koşmak, geniş toplum kesimleri üzerinde önemli bir maliyet oluşturmaktadır (Tanzi, 1998). Bu noktada şu örnekler verilebilir: Kamusal edinim sürecinde eğer yolsuzluk varsa vergi verenlerin parası gereksiz projelerin finansmanında kullanılır. Mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki maliyetlerin artışıyla ekonomik hayat zarar görür. Ekonomik olarak sürdürülebilirliği ve uygunluğu olmayan verimsiz yatırım projelerinin desteklenmesi ülkenin hemen her alandaki standartların düşmesine yol açar. Ayrıca o ülkenin bağımlılığı ve yoksulluğu da artar. Ayrıca bazı araştırma sonuçlarına göre, yasal olmayan ödemeler hem maliyetleri arttırmakta hem de kamusal mal ve hizmetlerin kalitesini %30'dan %50'ye varan oranlarda azaltmaktadır (Kutlar ve Doğanolu, 1982).

Yolsuzluktan elde edilen paralar yatırım olarak ülkede kalmaz, ya yabancı bankalara transfer edilir ya da kişisel tüketim tercihleri için kullanılır. Özetlemek gerekirse, yolsuzluk maliyetleri iki temel alanda toplanabilir.

Kaynak israfı olarak yolsuzluk; Eğer yolsuzluk rüşvet şeklinde ise, bu kamusal amaçlar için elde edilebilir toplam miktarın azalmasına yol açar. Yolsuzluk verimlilik çabalarında önemli kayıplara neden olur (rüşvet beklentisi memurlar arasında yapay bir savsaklamaya ve kırtasiyeciliğe yol açar). Yolsuzluk kamusal idarenin fiyatlarını yükseltir.

Tahsisat çarpıklığı açısından; Yolsuzluk kararların insan ihtiyacına göre değil de parasal ağırlıklarına göre alınmasına neden olur. Bir rüşvet anlaşması kamu sektörü amaçlarında başarısızlığı temsil eder. Örnek oluşturan olumsuz davranışlar başarısızlığa yol açar. Hükümetteki yolsuzlukların insanlar tarafından fark edilmesiyle kurumsal otoriteye karşı saygı azalır ve hükümet meşruluk temelini yitirir. Eğer üst düzey politikacılar ve bürokratların yaygın olarak yolsuzluk yaptığına inanılıyorsa kamuoyu bunun gerçeklik derecesini çoğu zaman düşünmeyecektir (Tanzi, 1998).

Bütçesel kararları verenlerin yolsuzluk yapmasına pek imkan olmadığından eğitim ve sağlık gibi alanlara yönelik harcamalar azalmaktadır. Buna karşılık kamu yatırım projeleri vesilesiyle yüksek düzey kamu görevlilerinin rüşvet yoluyla kazanç elde etmesi kolaydır. Yolsuzluk ayrıca, yatırımlara ilişkin sanayi politikalarını da hedeflerinden saptırmaktadır.

Basu ve Li tarafından savunulan bir görüşe göre yolsuzlukların bürokraside yapılması, düşünülen reformların desteklenmesinde etkili olmaktadır. Yolsuzluklar her şeyden önce bürokratların takdir yetkilerinden kaynaklanmaktadır. Bürokrasinin gücü ise kamu yönetimindeki denetim ve kontrollerdeki eksikliklerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yapılacak bir kamu yönetimi reformunun temel amacı, bürokratik sistem içinde yer alan gereksiz kurumları belirleyerek bunları devre dışı bırakmak ve etkin bir denetim mekanizması oluşturmaktır. Ancak, uygulanması düşünülen reform hareketlerinin bürokratların engellemeleri ile karşılaşması doğaldır. Reform süreci ile birlikte, bürokratların yolsuzluk eylemlerine izin verilmesi, uygulanacak reform sürecinin hızlı bir şekilde işlemesine yol açacaktır. Reformlar yapılıp kamu yönetimindeki gereksiz kurumların varlığına son verilince, hem gelecek dönemlerdeki yolsuzluklar engellenecek, hem de ülkelerdeki ekonomik büyüme süreci hızlanacaktır (Başar, 2004)

Mauro (1997) tarafından yapılan başka bir ampirik çalışmaya göre yolsuzluk endeksindeki 1 standart sapmalık iyileştirme, yatırımların GSYİH'nın yüzde 5'i kadar artmasına neden olmakta, GSYİH'daki kişi başına düşen yıllık büyüme oranı da yüzde 0,5 oranında artmaktadır. Her şeye rağmen, yatırım yapmaya karar veren girişimci, ödediği rüşvet nedeniyle artan yatırım maliyetini karşılayabilmek için fiyatları artırabilmekte, bu da tüketici refahını azaltabilmektedir.

5. TÜRKİYE'DE SAĞLIK SEKTÖRÜ VE YOLSUZLUKLAR ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ (HEALTH SECTOR IN TURKEY AND AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON CORRUPTION)

5.1. Veri Seti ve Tahminler (Data and Estimates)

Yukarıda belirtilen hususlara bağlı olarak yolsuzlukların Türkiye üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için aşağıdaki model oluşturulmuştur.

$$Y_i = \beta_1 + \beta_{2i} X_{2i} + \beta_{3i} X_{3i} + \dots + \mu_i$$

Burada Y_i bağımlı değişkenin toplamıdır. X bağımsız değişkenleri ve μ_i bozucu terimi göstermektedir. Modelimizde OLS (EKK) tekniği,

ülke içindeki sağlık sektöründeki yolsuzluk etkilerini tahmin etmede kullanılmıştır. Kullanılan temel endeks, International Country Risk Guide (ICRG) yolsuzluk endeksidir. ICRG belirli maksimum üç alt gösterge olan politik, finansal ve ekonomik risklere göre üç boyutlu bir değerlendirme sistemidir. Bu kapsamda, Türkiye'deki sağlık sektörü analiz edilirken (Kamu, Özel ve Kişi Başına Sağlık Harcamaları), okullaşma oranı (İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim), şehirleşme hızı, kişi başına gelir (dolar) ile ilgili veriler, 1980-2003 yılları arasındaki zaman diliminde (N=22) ölçülerek yolsuzluğun etkileri değerlendirilmiştir.

Değişkenler arasında, yani bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi, değişen varyans sorunun ortaya çıkmasını amacıyla logaritmalar alınmıştır. Değişkenler arasında nedenselliğin yönünün belirlenmesinde Granger nedensellik testi de (Granger test for Causality) çalışmada, modellerin oluşturulması sürecinde kullanılmıştır. Böylece, bağımlı-bağımsız değişkenlerin, çalışma açısından uygun olanlarının belirlenerek hata payının azaltılmasına çalışılmıştır. Bu testlere bağlı olarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkileri doğrusal regresyon kalıpları kullanılarak tahmin edilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu ve Sağlık Bakanlığı İstatistikleri ve ayrıca DPT'nin yayınlamış olduğu "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003)" adlı kaynaktan alınmıştır. Çalışma döneminde günümüze kadar sağlık yolsuzluklarında diğer ülkeler için kullanılan araştırmalar incelenmiş ve sonraki aşamada belirtilen araştırmalardaki yöntemler ülkemize uyarlanarak geliştirilmiş; bu nedenle de modelde ilk önce bebek ölümleri ve sonra şehirleşme, sağlık harcamaları, okullaşma oranı bağımlı değişkenler olarak kullanılmış, yolsuzluğun etkileri, elde edilen sonuçlara göre tahmin edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, ICRG yolsuzluk endeksinin de kullanılmasıyla sağlık yolsuzluklarının etkileri ve veriler doğrultusunda elde edilen sonuçlar, tablolarda gösterilerek açıklanmıştır. "Yüksek kamu görevlilerinin özel ödemeleri talep etmesi" yüksek bir ihtimaldir. Bütün göstergeler ICRG endeksine göre 0 (en çok yolsuzluk) ve 6 (en az yolsuzluk) arasında değerler almaktadır. Bu nedenle tahmin sonuçlarına bağlı olarak hareket edildiğinde, yolsuzluk seviyesi ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi belirleyen yolsuzluğun negatif değer sonuçlarının tahmin edilmesi büyük önem taşımaktadır. (Cowell, Leape ve diğerleri, 2001)

5.2. Regresyon Sonuçları (Results of Regression)

Yolsuzluk endeksindeki artış, yolsuzluğun azalmasıdır. Buna karşılık, yolsuzluk endeksindeki azalma ise yolsuzluktaki artışın meydana geldiğini göstermektedir.

Modeldeki katsayıların tek anlamlılığının test edilmesi amacıyla t istatistiği için %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi aşağıdaki biçimde oluşturulmuştur;

$$H_0 : \beta_1, \beta_2=0$$

$$H_1 : \beta_1, \beta_2 \neq 0$$

Modeli bir bütün olarak test etmek amacıyla F istatistiği için %5 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi aşağıdaki biçimde oluşturulmuştur;

$$H_0 : \beta_1, \beta_2=0$$

$$H_1 : \beta_1, \beta_2 \neq 0$$

Türkiye'deki sağlık sektörü hizmetleri ile yolsuzluk arasındaki ilişki hipotez doğrultusunda değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;

Tablo 1. Bağımlı değişken - Bebek ölümleri (1980-2001)
(Table 1. Dependent variable- Infant mortality) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	273.00	49.408	5.525	0.0000
Yolsuzluk (currp)	-10.878	9.1902	-1.184	0.2512
Kişi Başına Gelir (y87)	-0.11167	0.011135	-10.028	0.0000
R ²	0.91	N	22	
F(1,19)= 95.82 (0.0000)		DW	1.91	

OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

Tablo 1'deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 273.00 - 10.878 \text{Currp} - 0.11167 y87 \\ (49.408) (9.1902) (0.011135)$$

Tablo 1'deki sonuçlara göre, bebek ölümleri ile yolsuzluklar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna rağmen yolsuzluk endeksi küçüldüğü için yolsuzluklar artmaktadır. Bebek ölümleri artarken yolsuzluklar bebek ölümleri ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Yolsuzlukta meydana gelen yüzde bir artış bebek ölümlerini 10.878 artırmaktadır. Çünkü yolsuzluk endeksindeki azalma yolsuzluğun artması, yolsuzluk endeksinin artışı ise yolsuzluğun azalmasını göstermektedir. Tablo sonuçlarından da izlenebileceği gibi, gelirle bebek ölümleri arasında anlamlı ters ilişki vardır. Modelin bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlılık düzeyine sahiptir ve bu nedenle kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelde H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Durbin-Watson sonuçlarına göre otokorelasyon (1.91) yoktur. Yolsuzluk ve sağlık harcamaları ile bebek ölümleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Gelir artarken, bebek ölümleri azalmaktadır. Gelirdeki yüzde bir artış bebek ölümleri üzerinde 0,11167 azaltıcı etki yapmaktadır. Regresyonun R² si oldukça açıklayıcı (0.91) özelliğe sahiptir.

Tablo 2. Bağımlı değişken - Bebek ölümleri (1980-2001)
(Table 2. Dependent variable- Infant mortality) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	279.36	51.975	5.375	0.0000
Yolsuzluk (currp)	-13.078	10.349	-1.264	0.2224
Kişi Başına Gelir (y87)	-0.11097	0.011445	-9.696	0.0000
Sağlık Harcaması (sharc)	0.044677	0.088916	0.502	0.6214
R ²	0.91	N	22	
F(2,18)=61.451 (0.0000)		DW	1.68	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

Tablo 2'deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 279.36 - 13.078 \text{Currp} - 0.11097 y87 + 0.044677 \text{sharc} \\ (51.975) (10.349) (0.011445) (0.088916)$$

Tablo 2'deki regresyon bebek ölümleri, yolsuzluk, kişi başına gelir ve sağlık harcamalarıyla ilişkilendirilmiştir. Yolsuzluklar ve kişi başına gelir daha önceki regresyonda açıklandığı gibidir. Yolsuzluk ve sağlık harcamaları ile bebek ölümleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Regresyon sonuçlarına göre, t testi anlamlı değildir. Modelin bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlılık düzeyine sahip olduğundan dolayı kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. d istatistiği istenilen düzeyde değildir. Modelde H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Başka bir deyişle, bebek ölümleri ile yolsuzluk endeksi arasında doğru orantı bulunmakla birlikte, bebek

ölümlerinin tamamen yolsuzlukla bağlantılı olmadığı da anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Bağımlı değişken - Bebek ölümleri (1980-2001)
(Table 3. Dependent variable- Infant mortality) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	324.76	48.894	6.642	0.0000
Yolsuzluk (currp)	-26.751	10.538	-2.539	0.0212
Kişi Başına Gelir (y87)	-0.075587	0.017148	-4.408	0.0004
Sağlık Harcaması (sharc)	-0.011577	0.080952	-0.143	0.8890
Okullaşma Oranı (oo)	-0.61811	0.24304	-2.543	0.0210
R ²	0.94	N	22	
F(3,17)=61.706 (0.0000)		DW	1.67	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

Tablo 3'deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 324.76 - 26.751 \text{currp} - 0.075587 \text{y87} - 0.011577 \text{sharc} - 0.61811 \text{oo}$$

(48.894) (10.538) (0.017148) (0.080952) (0.24304)

Regresyon bebek ölümleri yolsuzluk, kişi başına gelir, sağlık harcamaları ve okullaşma oranı ile ilişkilendirilmiştir. Gelirde meydana gelen artış bebek ölümlerinin azalmasına neden olmakta ve olumlu etki yapmaktadır. Sağlık harcaması ise anlamsızdır ve bebek ölümleri ile ilişkisi bulunmamaktadır. Okullaşma oranındaki yüzde bir artış bebek ölümleri üzerinde 26.751 azaltıcı ve olumlu etki yapmaktadır. Regresyonun R² si oldukça yüksek (0.94), anlamlı ve açıklayıcı özelliğe sahiptir. Regresyon sonuçlarına göre F testi anlamlıdır. DW testi ise anlamlı olmasa da yakın anlamlılık düzeyine sahiptir. Modele bir bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlılık düzeyine sahip olduğundan dolayı kurulan model anlamlıdır. Modelde alternatif hipotez kabul edilmiştir.

Tablo 4. Bağımlı değişken - Bebek ölümleri (1980-2001)
(Table 4. Dependent variable- Infant mortality) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t Olasılık
Sabit	271.38	18.159	14.945	0.0000
Yolsuzluk (currp)	-3.3468	4.3434	-0.771	0.4522
Kişi Başına Gelir (y87)	-0.019295	0.0080395	-2.400	0.0289
Sağlık Harcaması (sharc)	0.083915	0.030250	2.774	0.0135
Okullaşma Oranı (oo)	-0.020985	0.10292	-0.204	0.8410
Şehirleşme (sehr)	-2.8873	0.26685	-10.820	0.0000
R ²	0.99	N	22	
F(4,16)=409.83 (0,0000)		DW	1.73	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK,, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

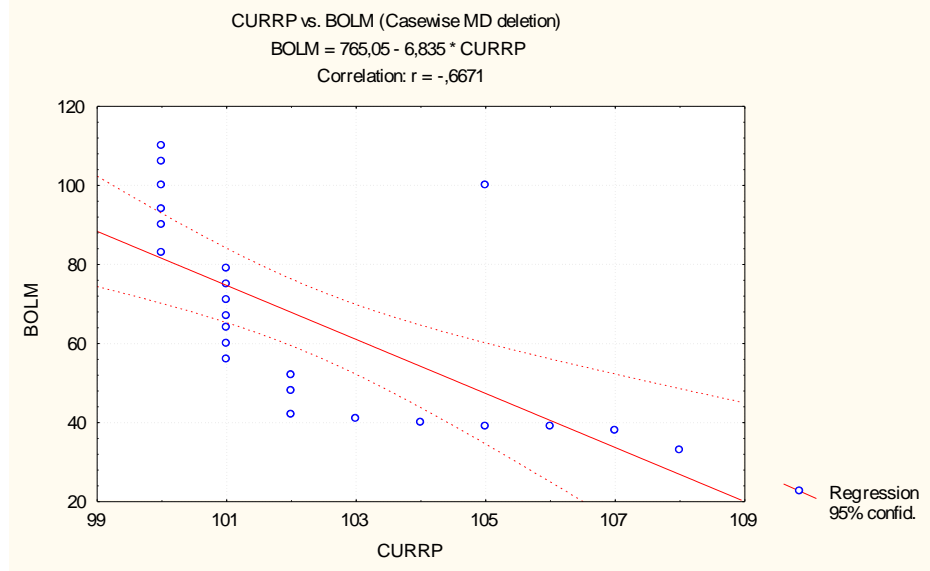
Tablo 4'deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 271.38 - 3.3468 \text{currp} - 0.019295 \text{y87} + 0.083915 \text{sharc} - 0.020985 \text{oo} - 2.8873 \text{sehr}$$

(18.159) (4.3434) (0.0080395) (0.030250) (0.10292) (0.26685)

Tablo 4 ve Şekil 1'deki regresyonda bebek ölümleri yolsuzluk, kişi başına gelir, sağlık harcaması, okullaşma oranı ve şehirleşme ile ilişkilendirilmiştir. Kişi başına gelirin artması bebek ölümleri üzerinde azaltıcı etki yapmaktadır. Sağlık harcaması her ne kadar tablodaki regresyon sonuçlarına göre anlamlı gibi görünse de gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü yolsuzluk endeksindeki artış yolsuzluğun azalması, yolsuzluk endeksinin azalması ise yolsuzluğun artmasıdır.

Okullaşma oranı ile bebek ölümleri arasında anlamsız ilişki vardır. Şehirleşme dışındaki değişkenler daha önce açıklandığı gibidir. Bunun yanında bebek ölümleri ile şehirleşme arasında ters ve negatif ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle, şehirleşmedeki yüzde bir artış bebek ölümleri üzerinde 3.3468 artış etkisi yapmaktadır. Doğrusal regresyonun R^2 si oldukça yüksek (0.99) ve anlamlılık düzeyine sahiptir.

Şekil 1. Yolsuzluklar ve bebek ölümleri
(Figure 1. Corruptions and infant mortality)

Regresyon sonuçlarına göre t testi anlamsız, F testi anlamlıdır. Modele bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlı olduğundan dolayı kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelde alternatif hipotez kabul edilmiştir.

Tablo 5. Bağımlı değişken - Şehirleşme (1980-2001)
(Table 5. Dependent variable- Urbanization) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	-14.995	4.2738	-3.509	0.0022
Yolsuzluk (currp)	115.68	16.685	6.933	0.0000
R^2	0.38	N	22	
F(1,20)=50.268 (0.0000)		DW	1.58	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

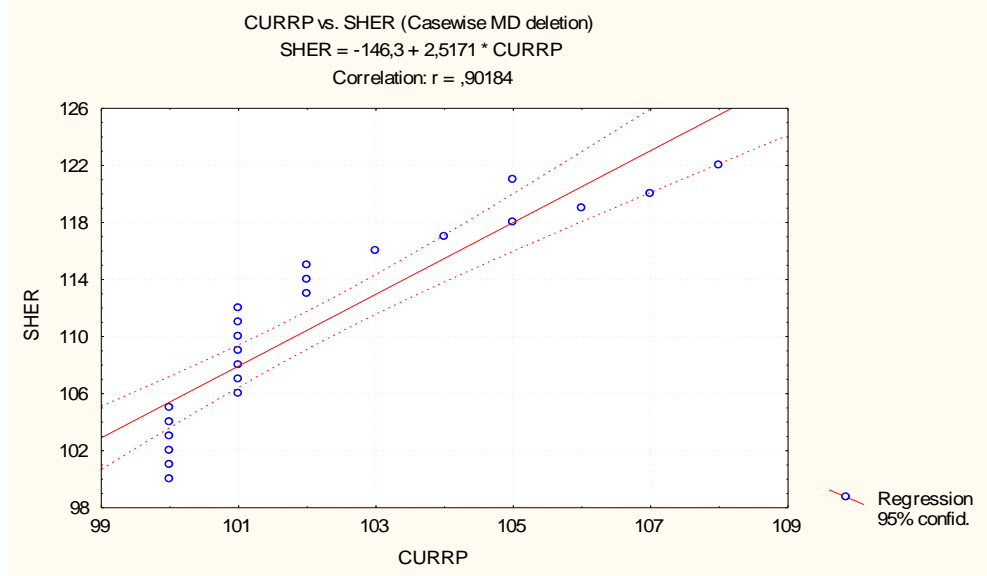
Tablo 5'deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = -14.995 + 115.68 \text{currp}$$

(4.2738) (16.685)

Tablo 5 ve Şekil 2'deki regresyonda yolsuzluk ve şehirleşme arasındaki ilişki, pozitifdir ve şehirleşme oranındaki yüzde bir artış yolsuzluk üzerinde 115.68 azaltıcı etki yapmaktadır.

Regresyon sonuçlarına göre, t testi anlamsız, F testi anlamlı, DW testi sonuçları ise anlamlı değildir. Modele bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlı olduğundan dolayı kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelde H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Şekil 2. Yolsuzluklar ve şehirleşme
(Figure 2. Corruption and urbanization)

Şehirleşme ve yolsuzluk arasındaki ilişki güçlü ve pozitif ilişkilidir. Bebek ölümleri ve okullaşma oranı üzerindeki etkisi yüksek oranda anlamlıdır. Bu sonuç Jayasuriya ve Wodon (2002) tarafından 79 ülkeyi kapsayan bir araştırmada da ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Bağımlı değişken - Okullaşma oranı (1980-2001)
(Table 6. Dependent variable- Rate of schooling) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	314.57	34.612	9.088	0.0000
Yolsuzluk (currp)	-62.858	8.8658	-7.090	0.0000
R ²	0.72	N	22	
F(1,20)=12.31(0.0022)		DW	1.281	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

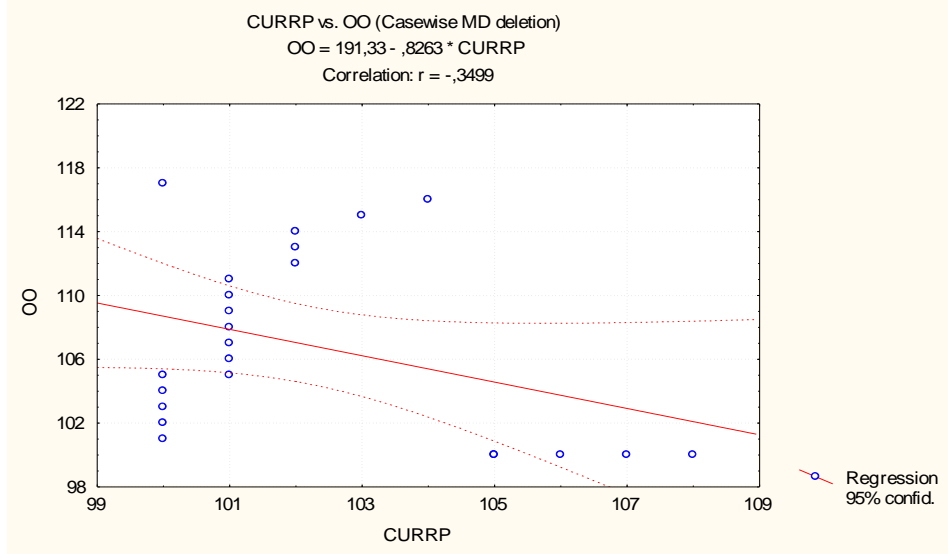
Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

Tablo 6'daki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 314.57 - 62.858 \text{currp}$$

(34.612) (8.8658)

Yolsuzluk endeksindeki artış yolsuzluğun azalmasıdır. Regresyon sonuçlarına göre, t testi anlamsız, F testi anlamlı ve DW testi sonuçları ise anlamsız bulunmuştur. Modele bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlı olduğundan dolayı kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelde H₁ kabul edilmiştir.

Şekil 3. Yolsuzluklar ve okullaşma oranı
(Figure 3. Corruption and rate of schooling)

Tablo 6 ve Şekil 3’de elde edilen regresyon sonuçlarına göre okullaşma oranı ile yolsuzluk arasındaki ilişki ters ve negatiftir. Okullaşma oranında yüzde bir meydana gelen artış yolsuzlukları 62.858 artırmaktadır. Modelde R^2 oldukça açıklayıcı (0.72) özelliğe sahiptir. Parametreler yeterli anlamlılık düzeyine sahiptir. Daha öncede belirtildiği gibi okullaşma oranı bebek ölümleri ile ters orantılıdır.

Tarafımızdan elde edilen bu sonuç dışında daha önce Kaufmann, Kraay ve Zoido-Lobaton (1999) tarafından elde edilen ve toplam kamu yolsuzluk göstergelerinde kullanılan OLS regresyon sonuçlarında R^2 bir ölçüde daha yüksek ve 0.79 olarak bulunmuştur.

Tablo 7. Bağımlı değişken - Sağlık harcamaları (1980-2001)
(Table 7. Dependent variable- Health expenditures) (1980-2001)

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-Değeri	t-Olasılık
Sabit	58.874	15.745	3.739	0.0013
Yolsuzluk (currp)	-202.99	61.470	-3.302	0.0036
R^2	0.41	N	22	
F(1,20)=13.981(0.0013)		DW	1.454	

* OLS sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur(20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, “Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı(2003).

Tablo 7’deki regresyon aşağıdaki gibidir;

$$Y = 58.874 - 202.99 \text{currp}$$

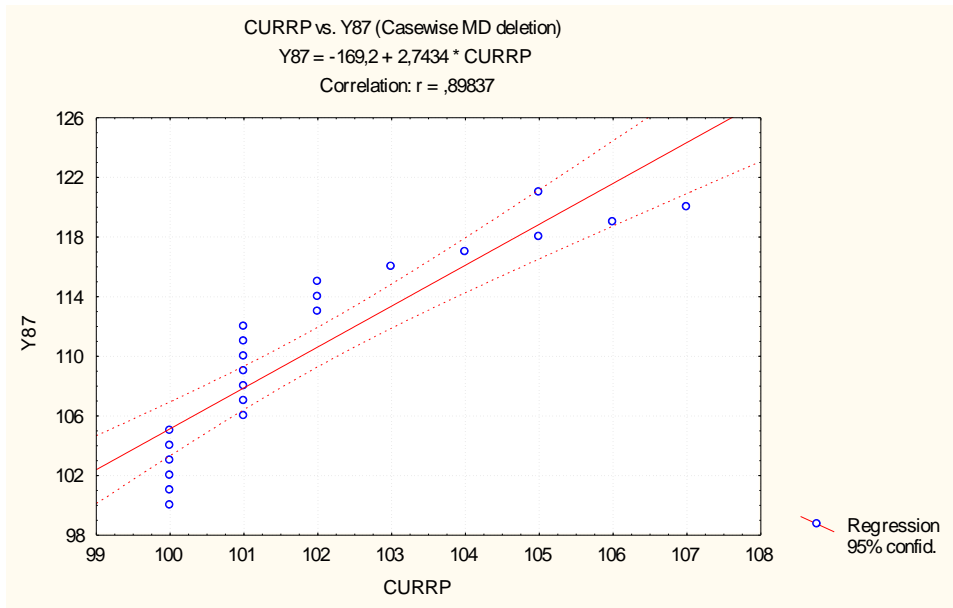
(15.745) (61.470)

Daha öncede belirtildiği gibi, yolsuzluk endeksindeki artış yolsuzluğun azalmasıdır. Buna karşılık yolsuzluk endeksindeki azalma ise yolsuzlukta artışın meydana geldiğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlara göre, t testi anlamsız, F testi anlamlı ve DW testi sonuçları ise anlamsızdır. Modele bütün olarak anlamlılığını veren F testi anlamlı olduğundan dolayı kurulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelde H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 7’deki modelde, yolsuzluk ve sağlık bir arada belirleyici olduğundan regresyon sonuçlarına göre sağlık harcamaları ve yolsuzluk arasındaki ilişki negatiftir. Sağlık harcamalarında yüzde bir artış, yolsuzlukta da 202.99 artış etkisi yapmaktadır.

Regresyon sonuçlarına göre ülkemizde kamu harcamaları bebek ölümlerine yansımamaktadır. Bu sonuç çalışmamız dışında daha önce, (Hanushek ve diğerleri,1996), tarafından yapılan ülkelerarası regresyon çalışmalarında da elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bebek ölüm oranları ve okullaşma oranı gibi hizmet gereksinimi göstergeleri ve kamu harcamaları arasındaki bağlantı zayıftır. Yine aynı araştırma sonucuna göre, sağlık bakımı ve eğitim tedarik göstergeleri üzerindeki yolsuzluğun etkisi doğrudan ya da dolaylı olabilmektedir.

Tablo 7 ve Şekil 4'teki regresyon sonuçlarına göre, Türkiye'de kişi başına düşen gelir ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Kişi başına gelir arttığında yolsuzluk azalmakta ya da kişi başına düşen gelir azaldığında ise yolsuzluk artış göstermektedir. Gelirdeki artış bebek ölümleri üzerinde pozitif etki yapmakta ve buna bağlı olarak bebek ölümleri azalış göstermektedir.

Şekil 4. Yolsuzluklar ve kişi başına gelir
(Figure 4. Corruption and per capita income)

Doğumda yaşama ümidi, okullaşma oranı, insan hakları, iyi işleyen kurumlar, demokrasi gibi kalkınma göstergeleri ya da diğer anahtar modernizasyonun ülkenin gelir etkinliğini kontrol etmesiyle sağlıklı gelişmemesi ve bazen yanlış işaretler vermesi kötümser algılamalara neden olabilmektedir.

5.3. Granger Nedensellik Testi (Granger Causality Test)

Değişkenler arasında nedenselliğin yönünün belirlenmesinde kullanılan Granger nedensellik testi (Granger test for Causality) de çalışmada, modellerin oluşturulması sürecinde kullanılmakta ve çalışma sınırları kapsamında sağlık değişkenlerine bağlı olarak oluşturulan modellerde hangi değişkenin bağımlı, hangisinin bağımsız değişken olarak alınması gerektiği test edilerek, bunların belirlenmesinde hata payının azaltılması amaçlanmaktadır.

Tablo 8. Granger nedensellik testi
(Table 8. Granger causality test)

Gecikme: 2			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
OKLORN does not Granger Cause Y	22	8.78636	0.00240
Y does not Granger Cause OKLORN		3.68008	0.04699
SAGL does not Granger Cause Y	22	0.56958	0.57620
Y does not Granger Cause SAGL		0.06679	0.93564
EGTM does not Granger Cause Y	20	0.19573	0.82430
Y does not Granger Cause EGTM		0.15163	0.86061
SAGL does not Granger Cause OKLORN	22	0.17770	0.83873
OKLORN does not Granger Cause SAGL		0.90264	0.42407
EGTM does not Granger Cause OKLORN	20	0.05571	0.94601
OKLORN does not Granger Cause EGTM		1.98643	0.17167
EGTM does not Granger Cause SAGL	20	0.38012	0.69018
SAGL does not Granger Cause EGTM		1.51753	0.25107

* Granger Causality sonuç çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur (20.12.2009).

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002); DPT, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2003).

Yukarıda dört değişken arasında iki gecikmeli Granger nedensellik testi yapılmıştır. Bu test sonucuna göre sadece iki tane anlamlı ilişki çıkmaktadır. Diğer bütün değişkenler Granger nedeni değildir. Tabloda %5 anlamlılık düzeyinde F istatistiğine göre sonuçlara bakıldığında sadece ilk iki satırda yer alan değişkenler anlamlı çıkmaktadır. Bu teste göre okullaşma oranı (OKLORN) Y gelirin ve Gelir Y ise Okullaşma oranınının Granger nedenidir. Bunun dışındaki hiçbir değişken birbirinin Granger nedeni değildir. Granger test sonuçlarına göre de bebek ölümlerinin yolsuzluk endeksi ile ilişkisi bulunmamaktadır.

6. BULGULAR (FINDINGS)

Bir ekonomide sosyal sektörler, piyasadaki başarılarına göre değerlendirilir. Hükümetler piyasada düzeni sağlamak ve başarı elde etmek için hizmetleri düzenleyerek finanse eder ve kamu ihtiyaçlarına göre müdahale ederler. Yolsuzlukların farkına varma, kamu ürün ve hizmetlerine yapılan bu müdahaleler esnasında ortaya çıkar.

Eğitim, sağlık ve ekonomik güvenlik gibi konular bir toplumun diğer temel kamu mallarını elde etmesiyle yakından bağlantılıdır. Yeni politik ekonomi literatüründe yolsuzluk ve bu diğer mallar arasında basit ve dolaylı olarak ilişki bulunmaktadır. Yolsuzluk büyümeyi yavaşlatmaktadır. Yolsuzluk ve daha düşük büyüme belirtilen kamu mallarına zarar vermektedir. Yolsuzluk eğitim hizmetleri ve sağlık bakımı maliyetlerini artırmaktadır. Ülkelere yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre sağlık bakımı ve ilköğretim, çok düşük maliyetlerle ya da kamu tarafından karşılanmasına rağmen, hizmeti kullananlar sık sık gayri resmi ödeme yapmak zorunda kalmaktadır.

Teorik olarak sağlık sektöründe yolsuzluklar üç şekilde meydana gelmektedir; Birincisi, Schleifer ve Vishny'e göre yolsuzluk pek çok ülkede eğitim hizmetleri ve sağlık bakımınının finanse edilmesi ve ihtiyaçların karşılanması esnasında dahili fiyatları yükseltirken kamu ürün ve hizmetlerinin seviyesini düşürür. İkincisi, Ehrlich ve Lui, yolsuzluğun beşeri sermaye yatırımlarını azalttığını savunmaktadır. Son olarak, yolsuzluk kamu gelirlerini azaltmakta, Schleifer, Vishny, Hindriks, Keen ve Muthoo'ya göre ise kamu hizmetlerinin kalitesini ise düşürmektedir (Akt. Gupta, Davoodi ve Tiongson, 2000).

Hizmetlerin kalitesinin düşmesi sonucu, hizmetleri kullanan kişilerin cesaretleri kırılır ve vergi ödeme istekleri azalır. Hükümetlerin nitelikli kamu hizmeti sağlama yeteneği de düşüş gösterir. Bunun sonucunda kişiler daha kaliteli hizmet elde edebilmek için özel hizmetleri kullanma kararı alırlar. Sağlık bakımı ve eğitim hizmetlerinin sınırlı olduğu, özel pazarların bulunduğu ülkelerde bu durum tıkanıklığa yol açar ve kamu hizmetlerinin elde edilmesini geciktirir. Kamu görevlileri rant kollama fırsatlarını elde ederek bu fırsatları sık sık kullanır. Gelişmiş ve kapsamlı özel pazarların bulunduğu yerlerde bile, özel hizmetler ve ürünleri ödeme yeteneği yoksullar için yetersizdir.

Chua, yolsuzlukların, kamu hizmetlerinin hacmini azalttığını savunmaktadır. Ayrıca Reinikka'da, ders kitabı ve ilaç hırsızlıklarının, sızıntının yaygın bir şekli olarak ortaya çıktığını belirtmekte ve bir ülkede sağlık memurlarının, temel sağlık hizmetlerinin yokluğunda tıbbi araçlar ve ilaçları sattığını rapor etmektedir. Yine başka bir ülke üzerinde çalışma yapan Reinikka, ders kitapları üzerindeki anlamlı kamu harcamalarına rağmen yalnızca çocukların yüzde 16'sının yaygın olarak ders kitaplarını aldığını belirtmektedir. Buna yakın bazı araştırmalarda da, eğitim arzında yüksek fiyat ve ödeme kayıpları tespit edilmiştir(Wei, 1998).

Gupta, Davoodi ve Tiongson'a göre (2000), eğitim harcamaları tüm fırsatların elde edilmesini sağlamaz. Örneğin, bir kamu görevlisinin niteliksiz kişilerin öğretmenliğe atanmasında rüşvet elde etmesi zordur. Buna karşılık, hastane araç ve gereçlerin satın alınması ise rüşvet fırsatlarını artırmaktadır. Ayrıca, sosyal refah ve güvenlik harcamalarının etkileri büyük oranda belirsizdir. Bu hizmetlerin değerlendirilmesi için en önemli konu belirlenmesinin zor olduğunun ya da olmadığının ortaya çıkarılmasıdır.

Tanzi ve diğerleri tarafından yapılan bir çalışmaya göre, mevcut ampirik kanıtlar yolsuzluklar; örneğin, ders kitapları ve ilaçlar gibi koruma ve ameliyat harcamalarının miktarını azaltmaktadır. Yolsuzluğun vergi gelirlerini düşürdüğü de elde edilen bulgular arasındadır (Wei, 1998). Kamu hizmetlerini kullananlar üzerinde yapılan bir araştırmada, yolsuzluğun sosyal hizmetler üzerinde olumsuz etki yaptığı tespit edilmiştir.

Sağlık bakımı, ülkeler kesitinde en azından şeffaflıkla pozitif ilişkilidir. Şeffaflık üzerinde yapılan araştırmalarda sağlık ve şeffaflık arasında oldukça benzer ampirik ilişkiler elde edilmiştir. Yolsuzluğun azalması şeffaflığı geliştirdiği gibi, sağlıkta da iyileşmeye yol açmaktadır(Stodder ve Schrotch, 2002).

Kaufman ve Bardhan tarafından yapılan araştırmada kamu görevlilerinin kamu hizmetleri arzını sınırlama yeteneğine sahip olduğu vurgulanmıştır ve bu sonuç daha önce Myrdal tarafından da savunulmuştur(Wei, 1998).

Mauro (1997), kamu harcamaları ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi değerlendirmek üzere yaptığı bir çalışmada 100 ülke arasında bir karşılaştırma yaparak regresyon profilini oluşturmuş ve çalışmasında kamu harcamalarını eğitim, savunma, transfer ödemeleri ile sosyal güvenlik ve refah ödemeleri olmak üzere dört grupta sınıflandırmıştır. Mauro, kamu harcamalarının her bir elementi ile yolsuzluk endeksi arasında negatif bir ilişkinin bulunduğu sonucunu tespit etmiştir. 1980 yılı GSMH'dan Kişi Başına Düşen Geliri incelediğinde eğitim regresyonu üzerindeki katsayı (0.00034) istatistiki olarak anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu sonuç, modeldeki açıklayıcı değişkenler ilave edilerek hesaplandığında oldukça, sağlam ve kanıtlayıcı sonuçları ortaya koymuştur. Aynı zamanda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre örnekler bölündüğünde de, sonuçlarda herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Mauro'nun bulguları, eğitim rant kollayıcıları

için özellikle cazip olmayan bir hedef olarak kalmıştır. Diğer taraftan, kamu harcamalarının elementlerinin hepsinin usulsüz ve yasadışı faaliyet fırsatlarını artırdığı da tespit edilmiştir.

Jayasuriya ve Wodon tarafından elde edilen analiz sonuçlarına göre de şehirleşme, doğumda yaşam ümidi ve okullaşma oranı üzerinde yüksek oranda güçlü pozitif ve anlamlı etkiye sahiptir. Bunun yanında bürokrasi kalitesinin de doğumda yaşam ümidi üzerinde pozitif etki yaptığı belirlenmiştir. Aynı araştırma sonuçlarına göre şehirleşme ve yolsuzluk kontrol edildiğinde bürokratik kalite %10 iyileştiğinde doğumda yaşam ümidi yüzde 0.9 artışa yol açmaktadır. Bürokratik kalite ve yolsuzluk kontrol edilirken şehirleşmede %10 artış doğumda yaşam beklentisini %1.7, okullaşma oranını ise %1.3 oranında artırmaktadır (Jayasuriya ve Wodon, 2002).

Stodder ve Scrotch'un (2004), şeffaflık ve sağlık üzerinde yapmış olduğu regresyon analiz sonuçlarına göre, sağlık ve gelir üzerindeki yolsuzluğun etkileri tümüyle değerlendirilmiş ve daha yüksek gelirin ülkeler arasında doğumda yaşam ümidini iyileştirmekle birlikte ülke içinde zarar verdiği tespit edilmiştir. Aynı regresyon sonuçlarına göre daha yüksek gelir ülkelerarasında ve ülke içinde bebek ölümünü azaltmakta ve iyileştirme eğilimini ortaya koymaktadır. Gelirdeki büyüme, şeffaflığı ve hukuk kurallarını iyileştirirken ülke içinde zararlı sonuçlar oluşturmaktadır. Bunun yanında Pritchett ve Summers (1996) tarafından yapılan başka bir araştırma sonuçlarına göre gelir sağlık kalitesi ve hizmetlerini yükseltirken şeffaflığı düşürmekte ve olumsuz etkilemektedir.

Sağlık harcamaları ve yolsuzluk arasındaki ilişkinin sonuçları üzerine yapılan bir başka çalışmada da, 72 ülke arasında sağlık harcamaları ve yolsuzluğun etkileri incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre etkin sağlık bakımı faaliyetlerinin yüksek oranda yolsuzluk eğiliminde olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada yolsuzluğun sağlık sektörü üzerindeki olumsuz etkileri değişik analizlerle de test edilmiş ve onaylanmıştır. Buna göre yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde bebek ölüm oranları da yüksektir (Gupta, Davoodi ve Tiongson, 2000).

Son olarak yolsuzluk sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca eğitim hizmetlerinde de öğretmen alımları ve terfilerinde ödenen rüşvet ve ödemelerin kamuda görevli okul öğretmenlerinin kalitesini düşürdüğü belirlenmiştir (Gupta, Davoodi ve Tiongson, 2000).

7. SONUÇLAR (CONCLUSIONS)

Yolsuzluklar küreselleşen dünyanın karşılaştığı en önemli sorunlar arasındadır. Yolsuzluklar tüm sektörler üzerinde olduğu gibi sağlık sektörünü de olumsuz etkilemekte, kamu hizmetlerinin düzenini bozmaktadır. Ayrıca, yolsuzluklar ülke ekonomilerini ve büyüme hızını olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'deki yolsuzlukların sağlık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemek için yapılan bu çalışmada sağlık sektöründeki yolsuzluklar OLS(EKK) regresyonu ve Granger nedensellik analizi sonuçlarıyla tahmin edilmiştir. Çalışmada elde edilen tahmin ve sonuçlar ise şu şekildedir;

- Yolsuzlukların bebek ölümleri üzerinde etkisi bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, bebek ölümleri ile yolsuzluk endeksi arasında doğru orantı bulunmakla birlikte, Türkiye'deki bebek ölümleri üzerinde yolsuzlukların doğrudan etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle de bebek ölümlerinin nedenleri yolsuzluklar dışında değerlendirilmelidir.

- Bebek ölümleri ile sağlık harcamaları arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak elde edilen sonuçlara göre, sağlık harcamaları arttıkça yolsuzluklar da artmaktadır. Sağlık harcamalarının artmasıyla yolsuzlukların artması sağlık harcamalarının denetiminin artırılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca genel olarak değerlendirildiğinde yolsuzluklar sağlık hizmetlerinin kalitesini de düşürmektedir.
- Türkiye’de okullaşma oranının artması, bebek ölümlerini azaltmaktadır. Bu sonuç, Türkiye’de eğitime verilen önemin ve eğitim yatırımlarının artırılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca okullaşma oranının artması yolsuzluğun artmasında da etkili olmaktadır. Bu sonuç, literatürde yapılan diğer çalışmalarla da onaylanmıştır.
- Kişi başına gelirden meydana gelen artış bebek ölümlerini azaltmaktadır. Bu sonuç, Türkiye’nin gelişmişlik seviyesi arttıkça ve kişi başına düşen milli gelir payı yükseldikçe, bebek ölümlerinin azalmaya devam edeceğini göstermektedir. Son olarak, elde edilen sonuçlar şehirleşme arttıkça yolsuzluğun azaldığını göstermektedir. Türkiye’de sağlık sektörü üzerindeki yolsuzlukların değerlendirilmesine yönelik yapılan Granger nedensellik analiz sonuçlarına göre de bebek ölümlerinin yolsuzluklarla ilişkisi bulunmamaktadır. Ayrıca, okullaşma oranı gelirin, gelir ise okullaşma oranının Granger nedenidir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Başar, S., (2004). Yolsuzlukların Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) Üzerine Etkileri, Ankara, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Cilt 19, Sayı 222, Bilgesel Yayıncılık.
2. Cowell, F., Leape, J., Atkinson, T., and Kleven, H., (2001). "Corruption and the Composition of Government Expenditure: A brief Review of Literature and an Empirical Study for Four EU Countries", EC426 Journal of Public Economics (2001) Examination Candidate Number: 83448, Working Paper, pp:13-14.
3. TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2002), Aralık, 2003, Ankara.
4. DPT, (2003). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler (2001-2005), 2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları, Ankara.
5. Etchaleco, H., (2004). Multinational Corporations and Corruption Scandals, www. Pravda.ru. (Erişim Tarihi; 25.08.2006)
6. Gupta S., Davoodi H., and Tiongson E., (2000), Corruption and the Provision of Health Care and Education Services, IMF, WP/00/116.2000, IMF, USA.
7. Hanushek, E.A., Jorgenson, D.W., and Board on Science, Technology, and Economic Policy (1996). Improving America's Schools The Role of Incentives, National Research Council, Washington, USA.
8. Jayasuriya, R. and Wodon, Q., (2002). Measuring and Explaining Country Efficiency in Improving Health and Education Indicators, The World Bank, USA.
9. Kaufmann, D., Kraay A., Zoido-Lobaton, P., (1999). Aggregating Governance Indicators, Policy Research Working Paper Series 2195, The World Bank, Washington, USA.
10. Kutlar, A. ve Doğanoglu, F., (2009). Türkiye’de 1980 Sonrası Yolsuzluklar, Kamu Yatırımları ve Büyüme Üzerine Bir Ekonometrik Çalışma, <http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil5.htm> (Erişim Tarihi; 17.12.2009)
11. Mauro, P., (1997). Why Worry About Corruption, IMF, USA.

12. PRS GROUP, (2009). International Country Risk Guide Index, <http://www.prsgroup.com/ICRG.aspx> (Erişim Tarihi; 2 Ocak 2010)
13. Pritchett, L. and Summers, L., (1996). Income and Health, Journal of Human Resource, Wisconsin University, USA.
14. Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı, (2003). Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Bşk., Sıhhiye-Ankara.
15. Stapenhurst, F. and Langseth, P., (1997). The Role of the Public Administration in fighting Corruption, Working Paper, The World Bank, Washington, USA.
16. Stodder, J. and Schroth, P.W., (2002). Transparency and Health as Complementary Public Goods, Rensselaer Politic Institue, USA.
17. Stodder, J. and Schroth, P.W., (2004). Criminalizing Bribery is Only a Small First Step: Transparency, Education and Health as Complementary Public Goods, Rensselaer Polytechnic Institue, USA.
18. Şener, N., (2001). Tepeden Tırnağa Yolsuzluk, İstanbul, Metis Yayınları.
19. Tanzi, V., (1998). Corruption Around the World Causes, Consequences, Scope, and Cures, IMF, USA.
20. TBMM, Yolsuzlukların Sebeplerinin Sosyal ve Ekonomik Boyutlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/9) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu(2003), TBMM Meclis Araştırma Komisyonu, Ankara.
21. TI (2009). Corruption Perception Index, Transparency International, Berlin.
22. TÜİK, (2003). İstatistik Göstergeler 1923-2002, Ankara.
23. Wei, S.J., (1998). Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Mayor Obstacle?, Harvard University and National Bureau of Economic Research, USA.
24. World Economic Forum, (2009). Global Competitiveness Index, The Macrodata Guide, Geneva-Switzerland.